Aten - *Aton*

Aténa - gréc. *Athéna*; v *gréckej mytológii Diova* dcéra, ktorá v plnej *zbroji* vyskočila z jeho hlavy; pritom jej pomáhal *Prométheus* (pozri *Héra*: zrodenie *Héfaista*, *Nyx*: zrodenie *Apate*); bohyňa *múdrosti*, ochrankyňa múdrych a statočných mužov; panenská *bohyňa vojny* (nie však pustošivej, ktorú predstavoval *Áres*), bohyňa víťazstva (pozri *Athéna Niké)*; ochrankyňa *Attiky* a miest, najmä *Atén*; víťazka v spore s *Poseidónom*, nakoľko za ňu hlasovali všetky ženy a bolo ich o jeden hlas navyše (v druhej verzii rozhodol svojím hlasom *Kekrops*); preto muži ako odvetu vylúčili ženy navždy zo zhromaždení a zaviedli rodovú postupnosť po otcovi; v *trójskej vojne* stála na strane Grékov; v *Gigantomachii* zobrazovaná vo dvojici s *Enkeladom*; zasvätené zvieratá: *sova* (pozri *Minerva*), *had*, *kohút*, z plodín: *oliva*; obetné zvieratá: *krava*, *býk* a *baran*; zobrazovaná v nariasenom rúchu s *atribútmi*: *štít*, *kopija*, *prilba*, *aigis;* v *rímskej mytológii* splynula s *Minervou* (pozri *Minerva medica*; tiež opakujúci sa príbeh súťaže Minervy s *Neptúnom*, keď jej zo zeme vyrástol strom *olivy*, ktorý jej bol potom zasvätený); v stredoveku *patrónka* marca a *tkáčstva* (pozri *Arachné*); v renesancii symbolizuje *múdrosť*, *cnosť*, *mier* a je ochrankyňou vied a *umenia*; (pozri *symbolika farieb-farba žltá*); pozri *Bellerofontés*, *Teiresiás, zlaté jablĺčka*, *Pallada*, *cyprus*; *orfizmus; sova*, *sup* (Biedermann)

Vidman: podľa inej teórie je možné vidieť v mykénskej *Potnii* aj *Pallas Athénu* alebo prinajmenšom jej priamu predchodkyňu, nakoľko ide o ochranné božstvo sídelného paláca a mesta; v *Aténach* okrem toho Aténa stelesňuje aj všetky iné vlastnosti ochrankyne všetkého *života*, okrem toho je jej atribútom *had*; had sa vyskytuje aj v najstaršom zobrazení latinskej *Minervy* - Atény v talianskom *Laviniu* v 5.st.pr.Kr.., kde je skutočnou ochrankyňou mesta aj mestského štátu (pozri *patrón*); taká sa aj javí u *Homéra*; rozhodne Aténa bola veľmi staré božstvo a jej prežívanie v *gréckej mytológii* z *mykénskej* doby celkom zodpovedalo jej charakteru

prídomky*: Athéna Enoplos, Athéna Glaukopis, Athéna Chalinitis, Athéna Niké/Nikeforos, Pallas Athéna, Athéna Parthenos, Athéna Polias, Athéna Promachos, Athéna Peplos*

http://it.wikipedia.org/wiki/Atena

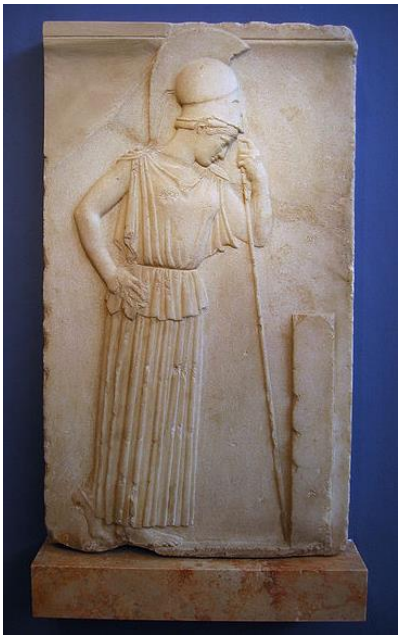

Aténa (460 pr.Kr.)
Aténa, ochrankyňa Atén (Akropolis)

Orestes v Delfách obklopený Aténou, Pyladom, kňažkami a možno aj Pýtiou na stojanom (červeno figúrový kratér, 330 pr.Kr.)

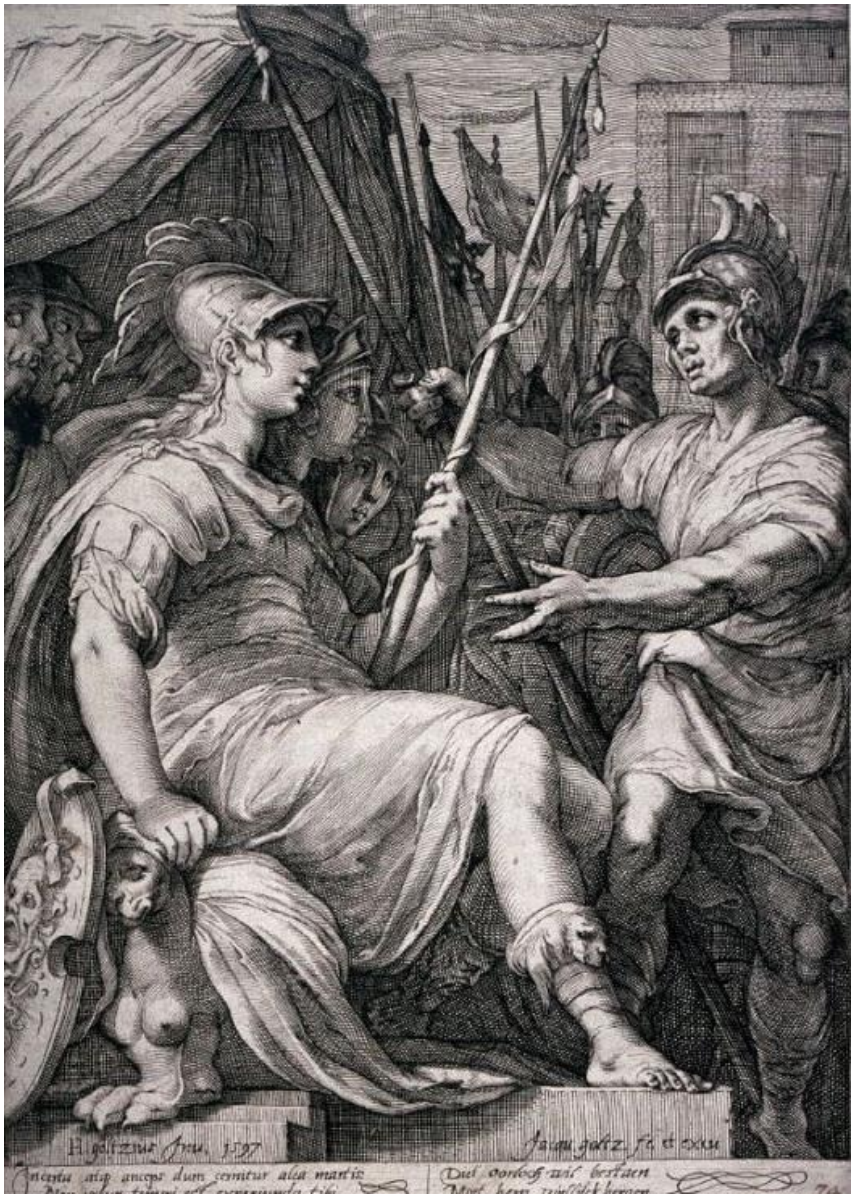

H. Goltzius: Aténa sediaca pod stanom obklopená vojakmi (1597)

Podľa J. Saenredama: Aténa opierajúca sa o svoj štít (1596)

T. van Thulden: Aténa a Pegas (17.st.)

H. von Aachen: Hercules poráža Neresti (v hornej časti Aténa s gorgoneionom) (1600)

Rembrandt: Pallas Aténa alebo postava v brnení (1655)

G. B. Tiepolo: Aténa bráni Achillovi zabiť Agamemnona (freska vo Ville Valmarana, Vicenza, 18.st.)

A. Houbraken: Návšteva Pallas Atény Apollóna na Parnase (1703)

M. Thomka Mitrovský: Palas Athena proti Kentaurom (po 1900)

Aténa a Marsyas - Myronove súsošie zachované iba v podobe reliéfu na tzv. Finlayovej váze z 1.st.pr.Kr., uloženej v *Národnom archeologickom múzeu (v Aténach*); pozri *múzeum*
Aténa Farnese - rímska kópia gréckeho originálu z klasickej doby, uložená v *Národnom múzeu* v Neapole; pozri *múzeum*
Aténa Giustiani - uložená vo *Vatikánskom múzeu*; pozri *múzeum*
Aténa Lemnijská - nezachovaná socha od Feidia, jej umelecky najhodnotnejšia rímska kópia (resp. kópia jej hlavy) umiestnená v Mestskom múzeu v Bologni

http://de.wikipedia.org/wiki/Phidias

Aténa smútiaca - smútiaca Aténa, najlepší reliéf z *klasického obdobia antického Grécka* zobrazujúci Aténu opretú o kópiu pred *stélou* s menami padlých Aténčanov; uložený v Akropolskom múzeu
Aténa Velleri - uložená v Kapitolskom múzeu v Ríme; pozri *Kapitol*
Aténa z Varvakeia - asi najvernejšia ale neobratná a veľmi zmenšená kópia *Athény Parthenos* z 2.-3.st.

http://de.wikipedia.org/wiki/Phidias

Aténa z Varvakeia (kópia Athény Parthenos, 2.-3.st.)

Aténa zväzujúca kentaura - obraz Botticelliho asi z 1485

Aténska agora - centrum antických aj dnešných Atén; aj keď pojem *agora* znamená trhovisko, v žiadnom prípade to ani dnes, nieto v dobách najväčšej slávy, nebolo len obchodné centrum; stáli tu administratívne budovy, chrámy i súdy; tu mohol občan mesta nájsť verejné služby i všetko, čo potreboval k bežnému životu; tu sa nakupovalo a predávalo, ale zároveň sa robila politika, ohovárala vláda i blížnych

Aténska charta - *urbanistické* hnutie 1.pol.20.st. s cieľom ozdraviť moderné *životné prostredie* veľkomiest oddelením priemyselných oblastí zelenými pásmi prírody; pozri *ekistika, mesto, ulica*; *design životného prostredia*

aténska škola - 1.helenistická *škola*, ktorej najznámejšími sochárskymi dielami sú: Sofokles, Demosténes; pozri *helenistické obdobie antického Grécka, grécke antické umenie*

2. *Platónova* Akadémia, ktorá v *Aténach* fungovala po celé staročia; v aténskej škole učiteľ nehral takú centrálnu rolu, ako v tej našej; v rámci vyučovania učiteľ viedol so žiakmi odbornú diskusiu; vyučovaciu hodinu neviedol jediný iba učiteľ a preberané témy sa preberali z viacerých pohľadov; žiaci boli rôzneho veku a navzájom sa ovplyvňovali; vyučovanie bolo zmesou rôznych aktivít, diskusia, práca v skupinách, samoštúdium z literatúry, rozhovory v hlúčikoch; pokiaľ (mimo skúšania) jeden žiak prišiel, vymyslel či objavil niečo zaujímavé a vynaložil námahu, aby si to zapísal do poznámok, na niečo príde, niečo zaujímavé vymyslí či objaví a druhého to zaujímalo, bolo kladne hodnotené, ak si to zapísal prepísal vlastných poznámok; v aténskej škole panovala živá vrava vyplývajúca zo zaujatia pracujúcich, žiaci nesedeli na svojich miestach, ale posedávali alebo sa prechádzali; výučba sa odohrávala pokiaľ možno v príjemnom prostredí, ktoré navodzovalo „intelektuálnu atmosféru“ a nevymedzovala sa v čase; dĺžka bola daná zvládnutím témy, otázkami, záujmom žiakov; cieľom aténskej školy bolo Causarum Cognitio – „Spoznávanie príčin“

L. Giordano: Aténska škola (17.st.)

Aténska škola - tal. Scuola di Atene; názov fresky talianskeho renesančného umelca Rafaela; bola namaľovaná v rokoch 1508 - 1509 ako súčasť výzdoby miestnosti Stanza della Segnatura v Apoštolskom paláci vo *Vatikáne* spolu s ďalšími freskami Parnas, Dišputa a Cnosti; freska je považovaná za „Rafaelovo majstrovské dielo a dokonalé stelesnenie klasického ducha neskorej renesancie“

Aténska škola

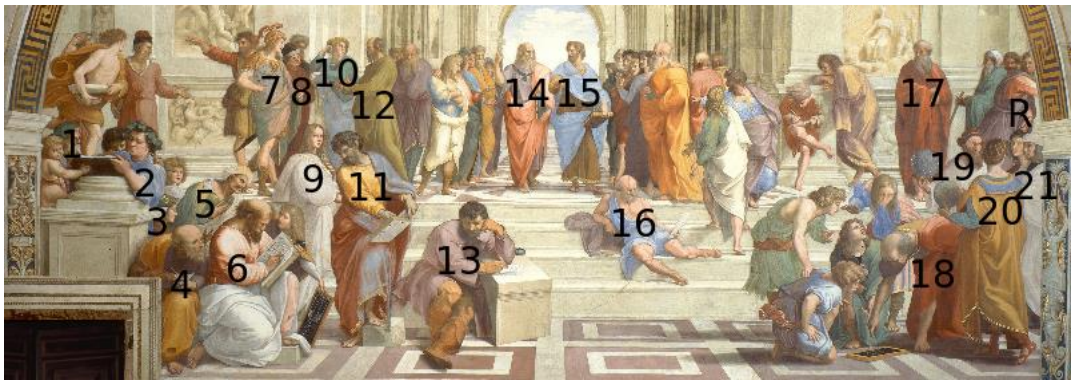

mená v zátvorkách sú súčasníci Rafaela, podľa ktorých mal Rafael namaľovať podobizne niektorých filozofov. 1: Zenón z Kitia alebo Zenón z Eley? 2: Epikuros 3: Federico II z Mantui? 4: Anicius Manlius Severinus Boethius alebo Anaximandros alebo Empedokles? 5: Averroes? 6: Pytagoras? 7: Alkibiades alebo Alexander Veľký? 8: Antisténes alebo Xenofón? 9: Hypatia (Francesco Maria della Rovere alebo Rafaelova milenka Margherita) 10: Aeschines alebo Xenofón? 11: Parmenides? 12: Sokrates? 13: Herakleitos (Michelangelo) 14: Platón držiaci knihu Timaios (Leonardo da Vinci) 15: Aristoteles držiaci knihu Etika Nikomachova 16: Diogenes zo Sinope? 17: Plotinos? 18: Euklides alebo Archimedes so študentmi (Bramante)? 19: Strabo alebo Zaratustra? (Baldassare Castiglione alebo Pietro Bembo) 20: Ptolemaios? R: Apelles (Rafael) 21: Protogenes (Il Sodoma, Perugino alebo Timoteo Viti)

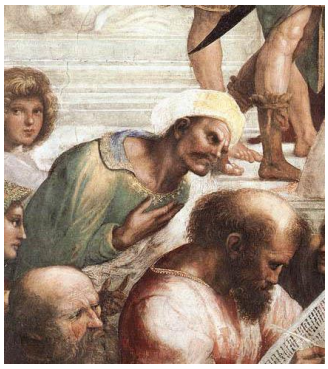

Zenón z Kitia alebo Zenón z Eley
Epikuros
Averroes a Pytagoras

Pytagoras
Alkibiades alebo Alexander Veľký a Antisténes alebo Xenofón
Francesco Maria della Rovere alebo Parmenides a Rafaelova milenka ako Hypatia

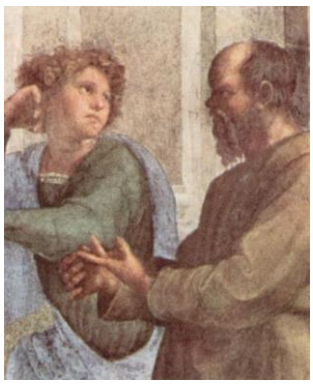
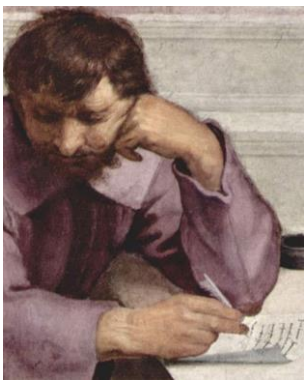
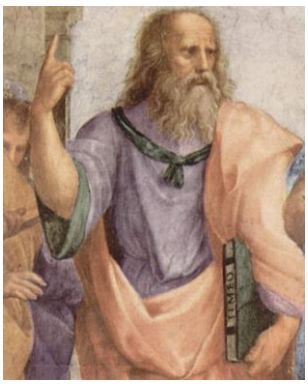

Aeschines (alebo Xenofon) a Sokrates
Michelangelo ako Herakleitos
Leonardo da Vinci ako Platón

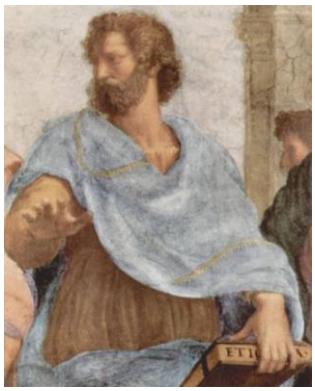

Aristoteles
Diogenes
Bramante ako Euklides alebo Archimedes

Strabo alebo Zoroaster, Ptolemaios, Raffael ako Apelles a Perugino alebo Timoteo Viti ako Protogenes
Platón (vľavo) a jeho žiak Aristoteles (vpravo)

Atény - 1. jedno z najstarších gréckych miest (pozri *Sparta*); pravdepodobne založené *Pelasgami*; prvé stopy po osídlení na *Akropole* z pol.3.tis.pr.Kr.; hospodárske, politické a kultúrne centrum *antického* sveta, mestský štát (pozri *polis*) v *Attike*; ochrankyňou mesta bola *Pallas Athéna* (v spore o vládu nad mestom a jeho okolím vyhrala nad *Poseidónom*, venovala mestu väčší dar - *olivovník*, namiesto Poseidonovho prameňa so slanou vodou; spor v prospech bohyne rozhodol *Kekrops*; pozri *Akropola, dipylon, Dipylón, Zefyros, Basileia; grécka antická kultúra, kanéfora; Bazilius/Basilius/Bazil Veľký; peloponézske vojny, záhrada 7*
2. neveľké stredoveké mesto *Byzantskej ríše*

-história Atén sa začala pred 2500 rokmi, ale mesto zažilo kultúrny a politický vrchol v antike; už v 8.st.pr.Kr. a po takmer ďalších 1000 rokov boli Atény centrom západnej civilizácie, umenia, filozofie, vedy, literatúry a drámy; v tej dobe sa jednalo o jeden z najsilnejších a najmocnejších mestských štátov Grécka, postavený na *Akropole*, vrchu vysokom 156 m; väčšina veľkolepých architektonických pamiatok Akropoly bola postavená počas tzv. Zlatého veku, v 5.st.pr.Kr., kedy bol vládcom Atén Perikles; v roku 267 boli Atény vyplienené germánskymi kmeňmi a od tej doby nastáva všeobecný úpadok mesta; v stredoveku význam Atén značne ochabol, pretože ležali trochu stranou kupeckej cesty do *Byzancie* a následná turecká okupácia (1458-1829) urobila z tohto významného mesta provinčné zapadákov; hlavným mestom novodobého gréckeho štátu sa Atény stali po skončení tureckej nadvlády, vyhlásením nového kráľa Otta a sú ním dodnes

www: Atény prešli najprv obdobím oligarchie, potom autokraciou a nakoniec dosiahli obmedzenú formu demokracie; neexistovala však žiadna stála armáda, hoci Aténčania dokázali, keď sa už raz zmobilizovali, postaviť do poľa mocnú vojenskú silu; dva ideologické systémy, ktoré prevládali v rozličných mestských štátoch, oligarchia a demokracia, sa dostali do priameho sporu a tento konflikt zohral dôležitú úlohu v zničení sily klasického Grécka, hoci konečnou ranou, ktorá

spôsobila zánik starogréckej sily, bol, opäť, prílev cudzej krv; prílev nebielych cudzincov do klasického Grécka sa začal najmä po veľkej kolonizácii susedných zemí gréckymi štátmi; hoci niektoré územia, na ktorých boli založené grécke kolónie, mali rasovo kompatibilné obyvateľstvo (ako napr. populácia južného Talianska, odlišná od tej, ktorá tam prebýva dnes, a stredozemné pobrežie Francúzska a Španielska), mnohé neboli kompatibilné vôbec; dovoz otrokov do pevninského Grécka z území ako Malá Ázia, Severná Afrika a z iných častí Stredného východu začal a nerušene pokračoval medzi rokmi 700-500 pr.Kr. a nakoniec zanechal stopy na významnej časti gréckeho obyvateľstva tých čias; fľaška na olej (obrázok nižšie) datovaná do pol. 5.st.pr.Kr., ukazuje muža, ktorý opúšťa svoju ženu pred odchodom na vojnu; nádobka jasne ukazuje na biele rasové typy prítomné v helénskej spoločnosti, tmavovlasí a svetlovlasí; pôvodne sa antickí Gréci pýšili tým, že mali „najsvetlejšie oči .... zo všetkých národov“, alebo aspoň tak napísal židovský fyzik a sofista Adamantius počas 4.st.pr.Kr.; ako tmavšie elementy v gréckej spoločnosti narastali v číslach, tak rástla túžba napodobniť pôvodný svetlovlasý nordický typ; grécky spisovateľ Euripides napríklad napísal traktát o tom, ako si Grécki farbili na blond svoje vlasy a mnohí grécki spisovatelia zanechali traktáty opisujúce metódu, pomocou ktorej mohli byť vlasy farbené na blond za použitia prirodzených látok

http://it.wikipedia.org/wiki/Atene

Athamantos - v *gréckej mytológii* orchomenský kráľ, otec *Frixa a Hellé*, manžel *Ínó*

http://en.wikipedia.org/wiki/Athamas

Atharvavéd - Lurker v súvislosti s heslom *jednorožec*: predkresťanské stopy vedú do Prednej Indie, kde sa jednorožec objavuje už v zbierke *hymnov* a zaklínadiel Atharvavéd; pozri *dielo literárne*

Athéna Enoplos - „Aténa v zbroji“; z gréc. en – „v“; oplía – „(celá) *zbroj*; uctievaná Grékmi ako bohyňa vojny

Athena Giustiniani - kópia rímskeho originálu *pripisovaného Feidiovi*; dnes vo Vatikánskom múzeu

Athena Giustiniani vo Vatikánskom múzeu

Athéna Glaukopis – „Aténa sovooká“; gréc. glauk – šedozelený“; gréc. opis – „späť“ (oko ako spätný odraz sveta); jej zasväteným zvieraťom bola *sova*; je predchodkyňou bola zrejme vtáčia bohyňa pravekej kultúry Lepenského Viru; pozri *vták* (Baleka)

Athéna Chalinitis - „Aténa držiaca uzdu“; z gréc. chalinári – „uzda“

Athéna Niké/Nikeforos - „Aténa víťazná“; gréc. niké – „víťazstvo“; gréc. feroun – „prinášať“; významná najmä v *helenizme*; pozri *Niké*

Athéna Pallas - *„Pallas Athéna“*; *Pallas* bola Aténina družka, ktorú bohyňa neúmyselne zabila (gréc. pallé – „živosť“) a potom na jej počesť prijala prímenie Pallas; Athéna Pallas v plnej zbroji vyskočila z *Diovej* hlavy; pozri *Pallada*

Athéna Parthenos - „Aténa panna“; gréc. parthenos – „panenská“; tiež socha Feidia (pozri *tzv. Medúza Rondanini*)

-socha *Atény* z *Atén*, jeden zo známych *kolosov*; vytvorená Feidiasom zo zlata a *slonoviny*, stála od 438 pr.Kr. v *Parthenóne* na *Akropole*; dnes známa iba z kópie; jej zmenšeninou je *Aténa z Varvakeia*; kolosálna socha merala 11m, jej zlaté brnenie vážilo 40-44 *talentov* (1 talent = 26 kg); pozri *chryzelefantína*

www: *Feidias* (490-430pr.Kr.) vytvoril niekoľko výnimočných prác, medzi ktorými vynikajú dve, vytvorené technikou *chryzelefantíny*; základ týchto sôch tvorí drevené teleso či kostra, na ktorú sa nanášajú vrstvy *slonoviny* a *zlata*; žiadna z nich sa nedochovala; prvá tohto druhu bola 12m vysoká bohyňa Aténa, ktorá bola vytvorená pre chrám Parthenon na Akropole v Aténach; v ľavej ruke mala kopiju a štít, pri ktorom sa plazil had; okrem veľkého množstva slonoviny na nej bolo použité údajne celkom 44 talentov čistého zlata, čo zodpovedá váhe 1,15ton; jej reprodukcia sa v súčasnej dobe nachádza v americkom Nashville

http://en.wikipedia.org/wiki/Peplos#Rituals
http://de.wikipedia.org/wiki/Phidias

Athéna Parthenos (zmenšená mramorová kópia 98x36x40cm Feidiovho originálu určeného pre Parthenon v Aténach, 130-150)
Athéna Parthenos

Athéna Parthenos (rekonštrukcia s polychrómiou)

Athéna Peplos - *Aténa* v slávnostnom rúchu *peplos*, do ktorého bola odievaná počas *athénaií*

Athéna Polias - z gréc. polis – „mesto"; Aténa miest, ochrankyňa mesta v čase mieru (pozri *Athéna Promachos*); pozri *patrón*

Athéna Promachos - bronzová socha vytvorená Feidiasom asi z 451 pr.Kr., ktorú venovali na *Akropolu* aténski usadlíci na ostrove Lemme; dnes známa iba z kópie

Athéna Promachos - „Aténa bojujúca, príp. volajúca do boja"; gréc. promachos – „hrudná *zbroj*"; bojovala po boku vládcov mesta alebo krajiny, v čase *mieru* v podobe *Athény Polias*; zobrazovaná iba v hrudnej zbroji a prilbe na rozdiel od *Athény Enoplos*, ktorá mala v zbroji celú postavu (pozri *boj*)

http://it.wikipedia.org/wiki/Atena_Promachos
http://es.wikipedia.org/wiki/Atenea_Promacos
http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0_%D0%9F%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B0%D1%85%D0%BE%D1%81

athénaie/athenei **-** starogrécke slávnosti na počesť bohyne *Atény*; socha dievčaťa *kore* s jej menom bola obetným darom bohyni; počas slávnosti socha Atény (alebo sochy kore s jej menom ?) obliekaná do *pepla* > *Athéna Peplos*; pozri *grécka antická kultúra*; porovnaj *mystériá*, *antické hry*

E. Poynter: Athenae. Zázraky hlbín (1877)